

INDIVIDUALIZACIJA I NADARENOST

Mr. Senad BEĆIROVIĆ

ODREĐENJE DAROVITOSTI

Pojmovima kao što su *nadaren, talent, genijalac, kreativan* pristupalo se na više načina, sa različitih gledišta i sa različitim ciljevima. Ponekad se dolazilo i do različitih rezultata istraživanja te i do različitih zaključaka. Sve ovo govori o kompleksnosti problema nadarenosti. Zato neki autori smatraju da ne postoji cjelovita teorija o nadarenima (Gojkov, 1999.; Knežević-Florić, 1999.).

Najčešće upotrebljavani pojmovi za darovitost su “nadarenost” i “talent”. Neki autori ne prave razliku među tim odrednicama, dok ih drugi različito definiraju. U «Pedagoškoj enciklopediji» (1989.) ne nalazimo razliku među tim pojmovima:

“Darovito, talentovano, obdareno dete – istorijski gledano, darovitom decom najpre su, pod uticajem Termana, koji je prvi sistematski poučavao obdarenu decu, smatrana deca sa visokom *intelektualnom sposobnošću* (u smislu opšte darovitosti), zatim deca čiji su rezultati trajno visoki u mnogim oblastima (Viti, Witty), a potom se težište stavlja na kreativne procese, da bi se, sa razvojem psihologije ličnosti, u definiciji darovitog deteta naglasak stavio na “jedinstven skup crta ličnosti” (Milinković) kao distinktivnu karakteristiku darovitosti. Darovitom (talentovanom) decom takođe se smatraju ona sa izuzetno razvijenim specijalnim sposobnostima, kao što su: muzičke, likovne, dramske i sl. Darovitost je mnogostrana, raznovrsna i povezana sa celokupnom ličnošću

deteta, može postojati u različitom stepenu i kvalitetu i pod dejstvom stimulativnih uslova moguće ju je kontinuirano razvijati”.

Hašim Muminović (2003.) vidi nadarenost kao potencijalno i manifestno u kognitivnoj, afektivnoj, konativnoj i psihomotornoj strukturi individue. To je posebna psihofizička energija i sklop pojedinca koja se kvalitetno razlikuje od prosječnih i ispod prosječnih i postiže visoke rezultate u određenoj oblasti. Ma koje svojstvo individue da se javi (intelektualno, emocionalno, voljno, psihomotorno itd.), ono je determinirano i visinom njihove stimulirajuće korelativnosti.

M. Čudina-Obradović nadarenost definira na sljedeći način:

«Nadarenost je neobičnost, iznimnost ponašanja koja se ogleda u kvalitetnijem, boljem, značajnijem rezultatu ili produktu nego što ga postižu ostali pojedinci sa sličnim karakteristikama».

Ona pojašnjava darovitost kroz sljedeće sposobnosti:

1. nadarenost kao visoka opća intelektualna sposobnost,
2. nadarenost kao opća sposobnost divergentnog mišljenja,
3. nadarenost kao visoka opća ili specifična sposobnost,
4. nadarenost kao opća produktivno-kreativna sposobnost,
5. nadarenost kao opća sposobnost kvalitetne upotrebe misaonih procesa,
6. visoko područno-specifična sposobnost (Čudina-Obradović, 1991.).

Ejub Ćehić (1998.) koristi tri termina:

- a) talentiranost,
- b) nadarenost i
- c) obdarenost.

a) Talentirana djeca

Karakterizira ih natprosječna sposobnost i kreativnost za umjetničke, sportske i praktične aktivnosti (muzičari, slikari, vajari, humoristi, kuhari, zidari, tesari, mehaničari, limari itd.).

b) Nadarena djeca

Karakterizira ih natprosječna sposobnost za određenu oblast društvenih djelatnosti kao: smisao za društvene nauke, ili smisao za tehničke nauke, prirodne nauke, smisao za strane jezike i sl. Dakle, nadarena djeca imaju izraženiju sklonost i sposobnost za određenu oblast koju kod djece treba otkriti i podsticati.

c) Obdarena djeca

Karakterizira ih sposobnost da sve predmeta u školi savlađuju bez većih poteškoća. Jednostavno, sve im ide. Ova djeca se teško opredjeljuju u izboru škole i zanimanja. Njihov problem je u tome što ih sve interesira, pa u svom izbornom zanimanju ne postižu maksimum.

Pojam *talent* upotrebljavao se u više značenja. Nekada su se njime označavale osobe sa nižim stepenom darovitosti, dok su nadareni oni sa većim stepenom darovitosti. Također, tim pojmom se označavala i manifestacija potencijalne darovitosti. Danas taj pojam podrazumijeva područno-specifičnu darovitost, npr. matematički talent, talent u muzici, talent u umjetnosti, talent u likovnom stvaralaštvu, talent u jezičkim sposobnostima. Enciklopedijski rječnik pedagogije (1963.) donosi sljedeću definiciju pojma *talent*:

“Talent – prirodna sposobnost koja pojedincu omogućuje visoko dostignuće u određenom području, npr. u muzici, matematici itd. Pod talentom se podrazumijeva sposobnost koja je već razvijena. Sama mogućnost ili tendencija da se takva sposobnost razvije naziva se dispozicijom”.

Pored pojmova *nadaren* i *talentiran* susrećemo i pojmove genijalnost i kreativnost.

Genije je pojam koji unutar pojma *darovitost* ima dva značenja. Oba su značenja povezana sa shvatanjem vrlo visokog stepena sposobnosti. Unutar psihometrijske definicije, terminom *genijalac* su označeni ljudi čiji je koeficijent na testovima inteligencije viši od 160. Danas je pojam *genije* u ovom statističko-psihometrijskom smislu napušten i upotrebljava se termin *izuzetno visoko nadaren*. Uočeno je da izuzetno daroviti imaju neke specifične karakteristike (superosjetljivost, superkritičnost i sl.), što im, za razliku od ostalih darovitih, stvara određene teškoće u društvenoj adaptaciji.

Drugo značenje pojma *genije* odnosi se na osobu koja tokom dužeg razdoblja stvara djela koja imaju značajan i dugotrajan uticaj na ljudsku misao i dostignuća. To su djela koja, u shvatanju ili razumijevanju zakona prirode i umjetnosti, najčešće znače prodor, zaokret ili postavljanje stvari *naglavačke* (Drašković, 1998.).

Kad je riječ o kreativnosti, u svim shvatanjima i definicijama kreativnosti zajednička su dva elementa:

- ◆ kreativni pojedinac uočava, vidi, doživljava i razmišlja na nov, neuobičajan, originalan način;
- ◆ kreativan pojedinac proizvodi nove, neuobičajne, originalne ideje i djela (Muratović, 2003.).

INDIVIDUALNE RAZLIKE MEĐU NADARENIM UČENICIMA

Veoma intenzivno istraživanje i proučavanje mentalnog razvoja učenika dalo je obilje informacija o razlikama koje u tom području postoje među učenicima. Opća slika mentalnog razvoja djece pokazuje da se sva djeca ne razvijaju ni približno istom brzinom. Zbog nejednake brzine mentalnog razvoja učenika, dolazi do velikih individualnih razlika među njima. Značajno je da se individualne razlike u mentalnoj razvijenosti povećavaju s uzrastom: kako učenici postaju stariji, razlike u njihovoj mentalnoj razvijenosti postaju sve veće (Markovac, 1970.).

Eric Jansen (2003.), da bi što jasnije ukazao na individualne razlike među učenicima, upoređuje ih čak sa voćem. On kaže da učenici nisu naranče koje se pripremaju za tržište na

tekućoj vrpici. Umjesto toga, oni su razoliki poput svog voća na svijetu. Kako bismo ih primjereno pripremili, moramo im pristupiti kao pojedincima i poštovati njihove razlike.

Sposobnosti učenika u jednom razredu su vrlo neujednačene. Među djecom postoje upadljive razlike kako u stečenom znanju, tako i u brzini njegovog usvajanja. Vrlo je važna svijest nastavnika o tim individualnim razlikama. Ta važnost se posebno ističe kad je riječ o nadarenoj djeci.

Kao i druga djeca, nadareni ispoljavaju interindividualne i intraindividualne razlike. Tako, npr., ukoliko se djeci da isti test čitanja i svaki od njih postigne različite rezultate, možemo govoriti o interindividualnim razlikama u sposobnosti čitanja.

Ukoliko dijete koje je postiglo visoke rezultate u testu čitanja postigne znatno slabije rezultate na aritmetičkom testu, onda govorimo o intraindividualnim razlikama u dvije oblasti (Haward & Orlansky, 1992.).

Pored razlike u kognitivnim sposobnostima, u literaturi se spominju i razlike sa socijalnog i emocionalnog aspekta. Robert R. Daniels i John L. Petelle (2001.) kažu da nadareni često osjećaju socijalni i emocionalni pritisak u svakodnevnom životu zbog njihove socijalne neprilagođenosti i emocionalne nestabilnosti.

Bogatstvo individualnih razlika među učenicima (načini percipiranja, promatranja, asociiranja, karakter iskustva i doživljaja učenika, njihov tempo rada, distribucija pažnje i karakter pamćenja, stepen i kvalitet mišljenja i sposobnosti, priroda emocionalnog i drugog reagiranja, sadržaj voljnih radnji, potreba i interesiranja itd.) nameće potrebu individualizacije u procesu učenja/poduke (Slatina, 1998.).

INDIVIDUALIZACIJA KAO TEMELJNA PRETPOSTAVKA RAZVOJA NADARENIH

Lynn H. Fox (1975.) je, u časopisu *The Journal of Special Education*, o individualizaciji napisao:

“Individualizacija poučavanja je, bez sumnje, nova ideja u edukaciji, ali je ona daleko od implementacije u današnjim školama.

Nadamo se da ćemo uskoro vidjeti na svim našim edukacionim nivoima brzi rast svijesti potreba za dinamičnim edukacionim procesima koji će biti od kapitalnog značaja za jedinstvene individue i njihove različite potencijale za uspjehom, umjesto njihovog kažnjavanja za nesposobnost konformizma nekim uniformnim standardima *normalnog* razvoja”.

Prema Foxu, ideja individualizacije je dosta *mlada*. Međutim, s njim se ne bismo u potpunosti složili. Mnogi autori su i ranije, direktno ili indirektno, govorili o individualizaciji. Tako, npr., Moreloch Martha i Morrison Karin (1999.) Vigotskyjevo (1896.-1934.) fokusiranje na individualnu interakciju nastavnika-učenika dovode u vezu sa individualizacijom. Moguće je da sam termin *individualizacija* nije ranije upotrebljavan ili da nije striktno definiran, ali ideja individualizacije kao takve sigurno je postojala prije Foxovog članka u spomenutom časopisu.

Kad je u pitanju definicija individualizacije, Branka Drašković (1998) navodi sljedeću:

«Uvažavanje individualnih osobnosti učenika znači, ustvari, stalno i što dosljednije nastojanje da svaki učenik nastavno gradivo obrađuje u obimu kome je dorastao, na nivou složenosti koji mu je dostupan, pomoću postupaka prilagođenih njegovoj ličnosti i tempom koji mu odgovara. To se nastojanje naziva individualizacijom nastavnog procesa, a njegova potupna primjena – individualnom nastavom. Da bi ovo ostvario, nastavnik je obavezan temeljno upoznati svoje učenike. Samo će tako znati šta od koga može zahtijevati».

Individualizacija uključuje analizu samog učenika, njegovih potreba i spremnosti. Ona predstavlja način poučavanja i stil učenja. Individualizacija zahtijeva da nastavnik poznaje učenika kao individuu koja komunicira sa okolinom, da je poznaje kao člana grupe i da je poznaje kao individuu koja se razvija, funkcioniра i uči. To podrazumijeva da nastavnik radi logično i ciljano, pažljivo procjenjujući progres individue.

Individualizacija se ne fokusira samo na sticanje novog znanja, već uzima u obzir i obnavljanje te i neke posebnosti koje se mogu naći kod djece.

Karakteristike i stilovi učenja darovitih mnogo se razlikuju od drugih učenika. Te karakteristike i stilove nastavnici bi trebao znati da bi odgovarajuće postupao u određenim situacijama.

Daroviti usvajaju nove sadržaje brže od prosječnih učenika. Nastoje se prisjetiti ranijeg znanja i iskustva kako bi što dublje shvatili nove sadržaje. Također, usvajaju mnogo apstraktnije i kompleksnije ideje i koncepte od ostalih učenika. Strastveno se zainteresiraju za određene oblasti te imaju teškoće prijeći na druge oblasti dok prethodne ne apsolviraju.

Nadareni su sposobni da se u isto vrijeme koncentriraju na više stvari, tako da mogu pratiti aktivnosti u razredu bez direktnog vizuelnog posmatranja. Prilikom prelaska u stariji razred, već su usvojili mnogo znanja predviđenog za taj uzrast, što im olakšava dublje i šire shvatanje novog sadržaja.

Sposobnosti nadarene djece se u izuzetnoj mjeri razlikuju od sposobnosti prosječne djece. Da bi nastavnici očuvali i razvijali natprosječne sposobnosti darovitih, nužno je da im posvete posebnu pažnju. Susan Vinebrenner (2000.) navodi vrlo lijep primjer jedne nastavnice matematike. Dala je cijelom razredu isti test iz matematike te je vrlo pažljivo posmatrala učenike kako rade. Nakon izvjesnog vremena je došla do saznanja da su, u odnosu na ostatak razreda, četiri učenika vrlo brzo završili test. Ispravkom testa je također uvidjela da je ta *čtvorka* najuspješnije riješila zadatak. Na taj način je identificirala četiri nadarena matematičara i stekla uvid u sposobnosti drugih učenika. Formirala je radne grupe – jednu grupu je sačinjavala nadarena *čtvorka*, te im je rekla da će oni zajedno raditi do kraja sedmice. Aktivnosti i zadatke je prilagodila sposobnostima nadarene i ostale djece. Ukazala im je da je njen metodički pristup sasvim prihvatljiv te da će unaprijediti njihovo znanje. Na taj način je nastavnica matematike u normalnim školskim uslovima izvršila diferencijaciju te učinila mnogo na zadovoljavanju obrazovnih potreba nadarenih matematičara i ostalih učenika.

Mnogi nastavnici iz različitih razloga nisu spremni uložiti maksimalan napor na razvoj sposobnosti nadarene djece.

Neki od razloga su:

1. neobučenos nastavnika za rad s nadarenima,
2. strah da će roditelji druge djece pomisliti da nastavnici samo jednom broju djece poklanjaju posebnu pažnju, a druge zanemaruju,
3. uvjerenje da poklanjanje posebne pažnje darovitim vodi nepravednoj nejednakosti uslova za učenje i da vodi elitizmu,
4. uvjerenje da daroviti bez poteškoća usvajaju standardna znanja, pa nema potrebe za brigom o njima te da je bolje koncentrirati se na slabije učenike kako bi svi usvojili standardizirane sadržaje.

Vrlo blizak pojam individualizaciji je *diferencijacija*. Odstupanje od uniformne orijentacije nastavnog procesa i nastojanje da se nastava prilagodi mogućnostima pojedinih učenika naziva se diferencijacijom nastave. Svakog učenika nastava treba angažirati srazmjerno njegovim mogućnostima; ne bi trebalo tražiti ni više, ni manje od onoga što mu je trenutno dostupno – da ne bi bio ni obeshrabren, ni sputan u razvoju.

Diferencijacija predstavlja temelj uspjeha svih učenika, a posebno nadarenih u razredu sa heterogenim sposobnostima učenika.

Iskustvo pokazuje da se posebna pažnja poklanja učenicima koji ostvaruju najslabije rezultate u školi, dok su, u isto vrijeme, formirana pogrešna uvjerenja da izuzetnim učenicima nije potrebno poklanjati mnogo pažnje, jer oni bez teškoća usvajaju standardizirana znanja za određeni uzrast.

Krivulja sposobnosti učenika koji jedva ostvaruju prolaznu ocjenu i nadarenih učenika su jednako udaljene od krivulje sposobnosti prosječnih učenika.

Često se organiziraju posebne aktivnosti za slabe učenike. Nastavnici vrše diferencijaciju, obavezuju ih sa manjom količinom sadržaja, manjom kompleksnošću i dubinom te svoje metode prilagođavaju njihovom stilu učenja.

Kako nastavnici obavljaju diferencijaciju za djecu sa malim sposobnostima učenja, isto tako trebaju obavljati diferencijaciju pri radu s darovitim. Za njihov optimalan razvoj je nužno da nastavnici prilagode sadržaj i

metode rada s njima, jer, u protivnom, daroviti učenici će iskoristavati samo minimum svoga potencijala, što može biti od nenadoknadive štete njima samima, a i za društveno propadanje intelektualnog potencijala.

Jedna od najvećih potreba darovitih je da imaju redovne aktivnosti koje će im omogućiti da demonstriraju ono što već znaju i da provode vrijeme učenja na izazovnim zadacima. Kurikulum za njih mora biti obogaćen i treba im omogućiti ubrzano napredovanje.

Na nastavnicima je odgovornost adaptacije kurikuluma za darovitu djecu. Oni trebaju adaptirati kurikulum na osnovu vrednovanja dječijeg uspjeha.

Nastavnik diferencijaciju treba obaviti nastavnim sadržajem, procesom učenja, okruženjem učenja i vrednovanjem. Nastavni sadržaj za darovite treba izići iz standardiziranog okvira za prosječne učenike. Korisno je da on bude povezan s ličnim interesiranjem darovitih. Također, proces poučavanja i učenja treba biti drukčiji, jer treba ostvariti dublje i šire razumijevanje nastavnog sadržaja. Okruženje učenja ponekad treba biti drukčije kako bi omogućilo nadarenima individualan rad ili saradnju s drugim učenicima.

Vrednovanje uspjeha darovitih također treba biti drukčije od vrednovanja prosječnih učenika. Ono treba biti bazirano na osnovu prilagođenih sadržaja i aktivnosti za darovite. Jedna od mogućnosti je da nastavnik s darovitim učenikom odredi sadržaje obogaćene za kurikulum, standarde vrednovanja i ponašanja. Na taj način, daroviti sudjeluju u donošenju određenih odluka, što može pozitivno uticati na njihov akademski razvoj i na njihovo ponašanje.

INDIVIDUALIZACIJA PROGRAMA ZA NADARENE

Iako nadareni učenici imaju sposobnosti i iskustva koja se znatno razlikuju od njihovih prosječnih vršnjaka, oni, također, ne sačinjavaju u potpunosti homogenu zajednicu. Njihove sposobnosti, priorno znanje i brzina učenja se razlikuju u okviru njihove grupe. Programi za darovite moraju biti diferencirani, individualizirani i podložni promjenama

– kad se za to ukaže potreba. Pri sastavljanju ovih programa treba imati u vidu osnovne karakteristike učenja, naročito ako se zna da daroviti učenici uče brzo i lahko, kao i da se tempo njihovog rada i učenja razlikuje od tempa ostalih učenika. Neophodno je da im se omogući produbljeno i prošireno učenje. Potrebna je takva vrsta rada i primjena takvih nastavnih strategija koje će omogućiti prilagođavanje različitim programskim sadržajima i stilovima učenja. Načini rada sa darovitim učenicima obično se svrstavaju u četiri grupe: akceleracija (ubrzanje), mentorsko vođenje, homogeno grupiranje i obogaćivanje.

Prema Morelocku Marti i Morrisonu Karinu (1999.), razvojno programiranje i praksa za nadarene moraju biti primjereni njihovim potrebama na dva načina.

Prvo, razvojno programiranje i praksa moraju biti adekvatni u smislu da uzmu u obzir asinhronizirani tip razvoja nadarenih, što znači da se programiranje i praksa moraju suočiti sa neujednačenim kognitivnim, socijalnim, emocionalnim i fizičkim razvojem nadarenih. Tako, npr., kurikulum mora zadovoljiti potrebe nadarenog djeteta sa apstraktnim i kompleksnim mišljenjem, dok, u isto vrijeme, mora biti senzitivnan na granice njegova motoričkog iskustva. Nastavnik prilikom implementacije kurikuluma mora uzeti u obzir intenzitet razvoja i logičku zrelost nadarenih te biti svjestan mogućih poteškoća na relaciji nadaren – prosječan učenik.

Drugo, programiranje razvoja nadarenih mora uzeti u obzir iskustva u različitim domenima koja moraju biti u okviru zone proksimalnog razvoja (proksimalni razvoj je distanca između razvojnog stepena determiniranog neovisnim rješavanjem problema i stepena potencijalnog razvoja determiniranog rješavanjem problema uz pomoć odrasle osobe ili sposobnijeg vršnjaka).

Programiranje i praksa trebaju biti primjerenirazvoju darovitih, da zadovoljavaju njihove potrebe, koje rastu paralelno sa njihovim razvojem. Nastavnik ne može dizajnirati kurikulum za nadarene oslanjajući se na znanost o normalnom razvoju. Nadarena djeca su djeca sa posebnim potrebama za koje kurikulum

mora biti individualno dizajniran. Ukoliko se ovo pravilo ne poštuje, postoji mogućnost sputavanja motivacije nadarenih.

Individualizirani edukacioni plan (IEP) ima veoma važnu ulogu pri radu sa nadarenim učenicima.

IEP je cjelokupni plan koji obuhvat podršku i vođenje djece sa posebnim potrebama te plan učenja i učenje učenja. IEP se bazira na sposobnostima samog učenika. Koristi se kao preventivno sredstvo neuspjeha te kao odgovarajuće sredstvo u zadovoljavanju odgojno-obrazovnih potreba nadarenih učenika.

IEP se kreira za svaku osobu pojedinačno, jer generalni plan ne uzima u obzir personalne razlike. On naglašava individualne potrebe: svako dijete ima različite kognitivne i socijalne sposobnosti, različite stavove i motivaciju prema učenju te različita interesiranja i druge posebnosti.

To je humanistički pristup kurikulumu: uzima u obzir različitosti i individualne potrebe te i sve druge karakteristike svakog pojedinca.

On mora biti pisani dokument priređen u kooperaciji svih koji su uključeni u životnu edukaciju individue. Također, kreiranje IEP-a predstavlja kontinuiran proces, a ne gotov proizvod.

Dobro pripremljen IEP ne samo da sadrži ciljeve i zadatke već sve moguće oblike podrške i multiprofesionalne kooperacije. Opisuje prilike kojima efektivno zadovoljavaju potrebe u redovnom razredu te i u specijalnim školama. IEP sadrži jasne modele organizacije specijalne edukacije, bilo u homogenim ili heterogenim grupama.

IEP, također, treba sadržavati:

- opis sposobnosti individue,
- kratkoročne i dugoročne ciljeve rada,
- opis organizacije i metoda rada u homogenim ili heterogenim grupama,
- opis svih drugih potrebnih aktivnosti s ciljem individualnog razvoja,
- organizaciju praćenja progresu,
- definirnu osnovu vrednovanja.

IEP mora biti proveden saradnjom između škole i roditelja multiprofesionalnom

kooperacijom s ciljem maksimalnog individualnog razvoja nadarenog učenika (Atjonen, 2002.).

Rad sa nadarenima također može biti veoma efikasan u problemskoj nastavi. Problemska nastava (Problem Solving, Learning by discovery) ili nastava putem rješavanja problema se zasniva na iskustvenom učenju (Jelavić, 1997.).

Nadarenima se vrlo lahko mogu odrediti zadaci koji su prilagođeni njihovom prethodnom iskustvu i sposobnostima. Na taj način bi njihove posebne potrebe mogle biti zadovoljene i u heterogenom razredu.

POVEZANOST INDIVIDUALIZACIJE I MOTIVACIJE

Nadarene djeca su osobe koje su najviše pogođene neobraćanjem pažnje na individualne razlike u znanju i brzini njegovoga sticanja. Nije rijetkost da nastavnici poučavaju ne obraćajući pažnju na prethodno znanje nadarenih i na njihov tempo učenja te, na taj način, ignoriraju njihove posebne potrebe.

Premda većina nastavnika priznaje da nadarena djeca brže uče od njihovih vršnjaka, oni nisu svjesni da, bez odgovarajućeg izazova i brzine poučavanja, oni lahko mogu izgubiti motivaciju te da postoji potencijalni rizik njihovoga neuspjeha.

Nadareni učenici, ukoliko nisu izazvani nastavnim sadržajem, često formiraju negativne stavove prema učenju i formiraju negativne radne navike te lahko mogu ponavljati razred.

Gubljenje motivacije i neuspjeh nadarenih može biti preventiran edukacionom modifikacijom koje će osigurati odgovarajući intelektualni izazov i aktivnostima primjerenim sposobnostima nadarenih. Iako pojedini elementi kurikuluma mogu biti adaptirani za nadarene kroz obogaćivanje, najefektniji pristup koji će osigurati nužni izazov i odgovarajuću brzinu učenja jest akceleracija (Mills, Ablard & Gustin, 1994.).

Čak i pobornici homogenog grupiranja (u specijalnim školama) priznaju da je akceleracija najefektniji i najopravdaniji pristup zadovoljavanja potreba nadarenih i talentiranih učenika.

ZAKLJUČAK

Razvoj nadarenih predstavlja veoma složen problem u pedagoškoj teoriji. Ta oblast nije dovoljno istražena. Također, postoje različiti rezultati istraživanja, koji su ponekad i suprotni. Zbog toga, mnogi autori smatraju da još uvijek ne postoji cjelovita teorija o razvoju darovitosti.

Postoje veoma velike razlike među učenicima kako u njihovim sposobnostima, tako i u priornom znanju. Ta heterogenost među učenicima zahtijeva veoma odmjeran pristup, kojim će se zadovoljiti odgojno-obrazovne potrebe svih učenika. Individualizacija se pokazala kao izuzetno efikasan pristup u takvim prilikama. Individualizacijom nastavnih metoda, nastavnih sadržaja i stilova učenja dolazi se do aktiviranja potencijala svih učenika. Individualizacija je posebno važna pri radu sa učenicima sa posebnim potrebama, gdje se ubrajaju i nadareni učenici. Mnogim istraživanjima je utvrđeno da, ukoliko nastava nije prilagođena nadarenim pojedincima, dolazi do sputavanja njihove motivacije i do njihovog neuspjeha, a što je veoma štetno i njima samima i cijelome društvu.

Zbog značaja individualizacije pri radu sa učenicima sa posebnim potrebama, u Americi i u mnogim zapadnoevropskim zemljama je postalo praksa kreiranje individualiziranog plana (IEP) za nadarene pojedince. Ti planovi sadrže cijelokupan program rada sa njima.

IEP mora biti prilagodljiv i zadovoljiti i odgojne i obrazovne aspekte razvoja nadarenog učenika.

U nastavnim okolnostima u kojima ne dolazi do individualizacije pri radu sa nadarenima, njihova motivacija za učenjem se smanjuje i njima, jednostavno, postaje dosadno na nastavi, to vrlo često uzrokuje mnoge neželjene i veoma štetne posljedice i njima i društvu.

Literatura:

1. Atjonen, P.: *Theories of curriculum and teaching*, University of Joensuu, Joensuu, 2002.
2. Čudina-Obradović, M.: *Nadarenost razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje, drugo izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1991.*
3. Čehić, E.: *Psihološko-pedagoške pretpostavke odgoja i obrazovanja djece sa posebnim potrebama, Porodica i dijete, XLV/1998., br. 3.*
4. Daniels, R., R. & Petelle, J., L.: *Communication strategies for inclusion: communication needs of gifted versus traditional adolescents*, Department of Special Education and Speech Pathology Arkansas State University & Department of Speech Communication University of Nebraska, Lincoln, 2001.
5. Drašković, B.: *Daroviti i obrazovna odiseja*, ABC Grafika, Beograd, 1998.
6. *Enciklopedijski rječnik pedagogije*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1963.
7. Fox, L., H.: *Facilitating Educational Development of Mathematically Precocious Youth*, The Johns Hopkins University, 1975.
8. Gojkov, G.: *Rana identifikacija darovitosti, (grupa autora), Zbornik 5, Viša škola za obrazovanje vaspitača, Vršac – Univerzitatea Banatul, Timisoara, Vršac, 1999.*
9. Heward & Orlansky: *Exeptional child*, McMillan Publishing Company, NY, 1992.
10. Jelavić, F.: *Didaktika, Slap, Zagreb, 1994.*
11. Jensen, E.: *Super-nastava*, Educa, Zagreb, 2003.
12. Knežević-Florić, O.: *Platon – Obdarenost kao datost*, Zbornik 5, Viša škola za obrazovanje vaspitača, Vršac – Univerzitatea Banatul – Timisoara, 1999.
13. Markovac, J.: *Nastava i individualne razlike učenika, Školska knjiga, Zagreb, 1970.*
14. Mills, J., C.; Ablard, E., K.; Gustin, C., W.: *Academically talented students achievement in a flexibly paced mathematics program*, Johns Hopkins University, Baltimore, 1994.
15. Moreloch, M. & Karin, M.: *Differentine Developmentaly Appropriate: Multidimenssional Curriculum Model for Young gifted children*, 1990.
16. Muminović, H.: *Određenje i identifikacija nadarenosti (Inkluzija u školstvu Bosne i Hercegovine – Zbornik radova), TEPD – Teacher Education and Professional Development i Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 2003.*
17. Muratović, H.: *Daroviti učenici i njihov razvoj u školi (Inkluzija u školstvu Bosne i Hercegovine – Zbornik radova), TEPD – Teacher Education and Professional Development i Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 2003.*
18. *Pedagoška enciklopedija*, Zavod za udžbenika i nastavna sredstva, Beograd, 1989.
19. Slatina, M.: *Nastavni metod*, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998.
20. Winebrenner, S.: *Gifted Students Need an Education, Too, Educational Leadership*, 200

Summary

Mr. Senad Bećirović

INDIVIDUALIZATION AND
TALENT

The development of the talented represents a very complex issue in the pedagogical theory. This area is not sufficiently researched. The results of the research are often very different and sometimes even quite conflicting. Thus many authors still believe that no complete theory on the development of the talent exists as of yet.

There are great differences between the students in terms of their abilities and their *a priori* knowledge. This heterogeneity between the students requires a very balanced approach, one in which the educational needs of all students are satisfied. Individualism has shown to be a very efficient approach in such circumstances. Through individualism of the teaching method, teaching content and style of teaching, one can be able to get the full potential out of every student. Individualism is particularly important while working with students with special needs, such as gifted students.

Extensive research has revealed that if teaching is not adjusted to the talented individuals, the constraints are placed on their motivation and the result is often their failure. This can be very detrimental both for them and entire society. Many western-European countries and the America adopted the practice of creating the individualized plan for talented individuals (IEP) on the account of the significance of individualization in working with special needs students. These plans contain complete work program with the talented individuals.

IEP must be adjustable and must satisfy both upbringing and educational aspects of the development of talented student.

The teaching that does not involve individualization in working with the talented persons, results in lack of the motivation for learning and boredom on their part. This in turn causes unwanted consequences both for them and the society.

موجز

التعامل الفردي والموهبة

م. سناد بتشيروفيتش

يمثل تطوير الموهوبين في النظرية التربوية مشكلة شديدة التعقيد، ولم يحظ هذا الحقل الساحة حتى اليوم بالقدر الكافي من الدراسة والبحث. كما أن الدراسات والأبحاث قد خرجت بنتائج مختلفة تصل في بعض الأحيان إلى درجة التضارب، ولذا يعتبر الكثير من الكتاب أننا ما زلنا نفتقر إلى نظرية متكاملة عن تطوير الموهبة.

يوجد بين التلاميذ اختلاف كبير جدا سواء في الإمكانيات أو في العلم المسبق، ويستلزم هذا الاختلاف منهجا شديدا التآني يفي بالاحتياجات التربوية والتعليمية عند كافة التلاميذ. ولقد أثبت أسلوب التعامل الفردي جدوى عالية في مثل هذه الحالات، حيث أن تطبيقه في طرق التدريس ومضامينه وفي أنماط التعليم يؤدي إلى تفعيل كافة الإمكانيات عند جميع التلاميذ. وتبرز أهمية أسلوب التعامل الفردي بشكل خاص عند العمل مع التلاميذ ذوي الاحتياجات الخاصة بما فيهم التلاميذ الموهوبون. ولقد أثبت العديد من الأبحاث أنه إن لم يكن التدريس متلائما مع الأفراد الموهوبين فإن ذلك سيؤدي إلى كبح حوافزهم وفشلهم مما سيعود بالضرر عليهم وعلى المجتمع بأسره.

ونظرا لأهمية الأسلوب الفردي في التعامل مع التلاميذ ذوي الاحتياجات الخاصة فقد صار من المعتاد في أمريكا والدول الأوروبية الغربية أن يتم وضع ما يعرف بالخطة الفردية للموهوبين، وتشتمل هذه الخطة على برنامج شامل للعمل مع الموهوبين.

ولا بد لهذه الخطة الفردية من أن تكون قابلة للتلاؤم وأن تغطي الجوانب التربوية والتعليمية في تطور التلميذ الموهوب على حد سواء.

إن البيئة التدريسية التي لا توفر الأسلوب الفردي في التعامل مع التلاميذ الموهوبين تقلل من حماسهم للدراسة فيصبح الدوام في الحصة أمرا مملا بالنسبة لهم، وهذا غالبا ما يسبب نتائج غير مرغوب بها بل وضارة جدا سواء لهم أو للمجتمع بأسره.